

В 1961 г. Режиссер А.А. Роу экранизировал произведение Н.В. Гоголя «Вечера на хуторе близ Диканьки». Сыгранный Г.Ф. Милляром образ черта – один из самых запоминающихся за всю карьеру киноактера. Этот комический персонаж был создан благодаря мастерству и проявленной фантазии гримера Софьи Филеновой.

На протяжении многих веков в народе существовали поверья в которых повествуется о человекоподобии черта, обладающим необычным лицом, сочетающим черты нескольких животных свиньи и козла.

Для создания облика отрицательного персонажа – черта, гримеру пришлось изменить внешность актера, применяя живописную и скульптурную технологию. Используя мягкий гуммоз был вылеплен нос в форме пятачка и небольшие конусы. На лицо актера приставлены изготовленные детали напоминающие козлиные рожки и свиной пятачок. Используя технологию папье-маше (техника изготовления объемных предметов с помощью бумаги и клейстера) были созданы прочные и легкие накладные длинные уши с приклеенными волосами, имитирующие шерсть животного. Применение постижерных изделий наглядно демонстрируют накладная борода, волнообразные длинные усы и лохматый парик. Для грима рук изготовлены специальные перчатки из льняной ткани с накладными длинными ногтями из пластика. Выполненная гримером обобщающая тонировка лица актера и костюма явилась завершающим этапом создания экранного образа

В 1969 году на базе киностудии им. Горького проводились съемки полнометражного фильма сказки «Варвара коса, длинная коса». Роль подводного царя Чудо-Юдо сыграл Г.Ф. Милляр. Используя живую выдумку, мастерство и опыт в предыдущих картинах гример Софья Филенова создала этот подлинно сказочный персонаж. Очевиден и узнаваем подчёрк нанесения грима, который она использовала при создании образа черта из кинофильма «Вечера на хуторе близ Диканьки». В обоих случаях применена технология папье-маше при изготовлении накладных длинных ушей. Применение скульптурной технологии позволило изменить внешность актера до неузнаваемости. Используя пластичный гуммоз, вылеплен плоский широкий нос, опускающийся крючком вниз. Устрашающий вид подводного царя создают специально сшитые перчатки из льняной ткани, на которых смонтированы длинные накладные пластиковые ногти. Сочетая живописную и скульптурную методику грима удалось создать уникальный и неповторимый образ сказочного существа Чуда-Юда.

Грим и уникальные артистические способности Г.Ф. Милляра позволили создать целую галерею неповторимых чудищ, человекоподобных существ, отсутствовавших в советском кинематографе.

Пластическая (скульптурная) технология грима явилась преобладающей в создании сказочных типажей и фольклорного персонажа Бабы Яги. Использование приставных деталей (постижерных, лепных) из различных материалов способствовали изменению внешности актера порой до неузнаваемости. В большинстве сказочных типажей пластически изменена форма носа актера, использованы накладные борода, усы, парик.

Живописная технология грима, позаимствованная из театрального искусства, оказалась второстепенной. Художники и гримеры использовали классический прием «старческое лицо» в образах Бабы Яги и старца, прием «худое лицо» в образе Кощея. Живописная техника позволила обобщить костюм и грим в создании сказочных типажей: царя Чудо-Юдо, придворного Квака, черта - сыгранных актером Г.Ф. Милляром.

В советском кинематографе до 50-г. XX использовали гримировальные краски, произведенные на фабрике Всероссийского театрального общества (осн. 1929 г. г. Москва) и Ленинградской фабрикой «Грим» (осн. 1935 г.). Во второй половине XX в. технические разработки по изучению цвета и света чувствительности пленки позволили создать профессиональные гримировальные краски для советского кино.

Список литературы:

1. Баба-яга / В. В. Иванов, В. Н. Топоров // Мифологический словарь / гл. ред. Е. М. Мелетинский. — М.: Советская энциклопедия, 1990. — С. 85—86. — ISBN 5-85270-032-0.

Natallia Linkova

**СЕРИЯ ПАМЯТНЫХ МАНЕТ «СВЯТЫ І АБРАДЫ БЕЛАРУСАЎ»:
КАМПАРАТЫЎНЫ АНАЛІЗ**

Сучаснае медальернае мастацтва, памятнаы манеты, асаблівасці адлюстравання свят і абрадаў беларусаў, арнамент. Modern art of medal, commemorative coins, holidays and rituals reflecting features of Belarusians, ornament.

Natallia Linkova

**SERIES OF MEMORABLE COINS «HOLIDAYS AND RITES OF BELARUS»:
COMPARATIVE ANALYSIS**

Манеты з'яўляюцца каштоўным артэфактам для рознабаковага вывучэння эканамічнай і палітычнай гісторыі народаў, іх матэрыяльнай і духоўнай культуры. Манета – злітак металу пэўнай формы, вагі, пробы і годнасці, які служыць узаконеным сродкам звароту [1, с. 114].

27 снежня 1996 года з'явіліся першыя манеты Рэспублікі Беларусь. Іх з'яўленне – вынік станаўлення суверэннай дзяржавы і яе эмісійнага інстытуту [5]. Нараўне са сваёй асноўнай функцыяй як сродкі звароту і плацяжоў манеты выконваюць яшчэ і другарадныя функцыі. Да іх адносяцца: эстэтычная функцыя (як твора мастацтва); функцыя помніка гісторыі і культуры [2, с. 159].

Сярод манет, выпушчаных Нацыянальным банкам Рэспублікі Беларусь за апошнія гады, асаблівую цікавасць уяўляюць памятныя манеты, прысвечаныя гісторыі і культуры Беларусі. Калі манета выпускаецца ў азнаменаванне якой-небудзь падзеі, яе называюць мемарыяльнай (памятнай) [1, с. 115]. Як правіла, выпускі памятных манет не паўтараюцца, таму яны ў хуткім часе становяцца калекцыйнымі рарэгітамі.

Разгледзім на прыкладзе памятных манет серыі «Святы і абрады беларусаў», асаблівасці адлюстравання і трансфармацыі народнага фальклору і традыцый дэкаратыўна-прыкладнай творчасці ў сучасным медальерным мастацтве.

Традыцыйныя каляндарныя святы і абрады беларусаў – унікальны пласт духоўнай культуры, у якім выяўлены вобразна-паэтычныя ўяўленні народа аб быцці з самых старажытных часоў і да хрысціянскай эпохі. У аснову беларускага народнага календара пакладзены культ пакланення Сонцу, дзе ўлічаны яго рух па небасхіле, найбольш важныя фазы ў гадавым цыкле. Кожная з манет дадзенай серыі распаўядае пра пэўнае свята. Каляды – зімовае сонцастаянне (21 – 22 снежня), самы кароткі дзень і самая доўгая ноч. Купалле – летняе сонцастаянне (22 – 23 чэрвеня), самы доўгі дзень і самая кароткая ноч. Вялікдзень (Ярыла) – 21 сакавіка, вясновае

раўнадзенства. Багач – 21 верасня, восеньскае раўнадзенства. Акрамя гэтых чатырох, да вялікіх свят адносіліся Масленіца, Сёмуха, Спас, Дзяды [3, с.118].

Адзначым, што дызайн ўсіх памятных манет серыі «Святы і абрады беларусаў» выкананы беларускім аўтарам С. Заскевічам, які ў якасці дэкору ўсёй серыі за аснову ўзяў традыцыйны беларускі арнамент. Падкрэслім, што арнаменту належыць падпарадкаваная роля, ён не з'яўляецца самастойным творам мастацтва, ён упрыгожвае прадмет, робіць яго больш выразным, эмацыянальна багатым і эстэтычна значным. Арнамент – адна з найбольш старажытных і стабільных формаў народнага мастацтва. Да ліку асноўных асаблівасцяў арнаменту адносяцца яго пляскацасць, дэкаратыўная стылізацыя формаў аб'ектаў навакольнай рэчаіснасці, адзінства з паверхняй прадмета [4, с. 33]. У народным арнаменце захоўваюцца ў зашыфраваным выглядзе шматлікія веды пра гісторыю і культуру нашых продкаў.

Памятныя манеты «Купалле» наміналам у 20 і 1 рубель (срэбная і медна-нікелевая) сталі першымі манетами серыі «Святы і абрады беларусаў» (у звароце з 15 ліпеня 2004 года). На аверсе манет у крузе, абрамленым геаметрычным арнаментам размешчана рэльефная выява Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь; у цэнтры – салярны знак у выглядзе васьміканцовай геаметрычнай фігуры з элементамі рамбічнага дэкору, які сімвалізуе прамяні (адзначым, што на ўсіх аверсах манеты дадзенай серыі гэты матыў будзе паўтарацца); пад ім указаны: год чаканкі, на срэбнай – проба сплаву; па крузе надпісы: у верхняй частцы – «Рэспубліка Беларусь», у ніжняй – «Дваццаць рублёў» на срэбнай і «Адзін рубель» – на медна-нікелевай. На адваротным баку ў цэнтры, на фоне ўзыходзячага над зямлёй сонца, – рэльефны малюнак папараць-кветкі (з устаўкай з сінтэтычнага крышталю чырвонага колеру на срэбнай манеце); злева і справа – рэльефныя выявы беларускага нацыянальнага арнаменту з элементамі матыву Купалле (трэба адзначыць, што арнаментальныя матывы па баках асноўнай выявы прысутнічаюць на ўсіх манетах, адрозніваюцца толькі матывы, якія адпавядаюць кожнаму з свят); унізе – надпіс па крузе «Купалле». Дарэчы, надпісы з назвамі святаў абавязковы элемент кожнай з манет дадзенай серыі.

Памятныя манеты «Каляды» наміналам у 20 і 1 рубель ўведзены ў зварот у снежні 2004 года. Малюнак, размяшчэнне і ўтрыманне ўсіх надпісаў на аверсе манет цалкам адпавядае аналагічнай інфармацыі на аверсе памятных манет «Купалле». Разгледзім рэверс манет: у цэнтры, на фоне прыроднага ландшафту, – рэльефны малюнак каляднай зоркі (з устаўкай з сінтэтычнага крышталю блакітнага колеру). Адзначым, што устаўкі з сінтэтычных рознакаляровых камянёў прысутнічаюць толькі на срэбных манетах наміналам у 20 рублёў, на манетах наміналам у 1 рубель захоўваюцца ўсе тыя ж элементы дэкору, але без крышталю ў цэнтры.

Манеты «Вялікдзень» наміналам у 20 і 1 рубель (у звароце з красавіка 2005 года). Разгледзім рэверс: на фоне інтэр'ера сялянскай хаты, – рэльефны малюнак велікоднага яйка (з устаўкай ліловага колеру).

Памятныя манеты «Багач» наміналам у 20 і 1 рубель ўведзены ў абарот у жніўні 2005 года. Па цэнтры рэверсу, на фоне поля змясціўся рэльефны малюнак напоўненага збожжам лукошка са свечкай і коласам, яно стаіць на накрытым абрусам сталае (каб падкрэсліць полымя свечкі, выкарыстана ўстаўка з сінтэтычнага крышталю жоўтага колеру).

Памятныя манеты «Сёмуха» наміналам у 20 і 1 рубель ў звароце з чэрвеня 2006 года. Звернем увагу на рэверс манет: у цэнтры ў абрамленні калон – рэльефны малюнак сімвалаў свята «Сёмуха» – чашы і вянка з лісцяў бярозы, клёну, рабіны, аеру (на срэбнай манеце ва ўпрыгожванні чашы маецца ўстаўка з сінтэтычнага крышталю зялёнага колеру).

Памятныя манеты «Масленіца» з'явіліся ў лютым 2007 года. На адваротным баку манет у цэнтры размясцілася рэльефная выява абавязковага атрыбуту гэтага свята – бліноў, пад імі – гліняны гаршчок з драўлянай лыжкай; уверсе – рэльефная выява сонца і сняжынак, якія сімвалізуюць сустрэчу зімы з вясной (на срэбнай манеце ў цэнтры сонца – устаўка з сінтэтычнага крышталю жоўтага колеру).

Памятныя манеты «Дзяды» наміналам у 20 і 1 рубель ўведзены ў абарот ў кастрычніку 2008 года. На рэверсе манет у цэнтры намалюваны інтэр'ер вясковай хаты, у якой накрыты стол для памінання памерлых; уверсе – над уваходам у хату два анёлы трымаюць свечку (устаўка з сінтэтычнага крышталю аранжавага колеру імітуе полымя).

Памятныя манеты «Спасы» наміналам у 20 і 1 рубель выйшлі ў свет у жніўні 2009 года. Па цэнтры рэверса – выява мядовых сотаў, яблыневага дрэва (на срэбнай манеце – устаўка з сінтэтычнага крышталю аранжавага колеру, які імітуе спелае яблык) і жгнянага снапа – сімвалаў мядовага, яблыневага і хлебнага Спасаў.

Такім чынам, разгледзеўшы ўсе манеты серыі важна адзначыць, што агульным элементам, кожнай з іх з'яўляецца матыў зоркі. Васьміканцовая зорка на аверсе манет паказвае парадак правядзення святаў – у кантэксце выкарыстанай сімволікі зашліфаваны ў розным парадку прамень удакладняе час урачыстасцяў: зімовае ці летняе сонцастаянне, вясновае ці восеньскае раўнадзенства, а таксама змены пор года [3, с. 118]. Мы бачым, што на сучасным этапе мастацкі прафесійнага мастацтва звяртаюцца да народных вытокаў. Таму арнаментальны дэкор арганічна існуе як у сучаснай народнай творчасці, так і ў дызайне вырабаў з выкарыстаннем фальклорных матываў, злучаючы ў вобразным стаўленні час мінулага і сапраўднага свету.

Сімволіка народных свят і абрадаў беларусаў, нацыянальных арнаментальных матываў знайшлі сваё адлюстраванне ў выявах памятных манет серыі «Святы і абрады беларусаў», што спрыяе папулярнасці і захаванню нацыянальнай культурнай спадчыны ў наш час.

Спіс літаратуры:

1. Зварич В.В. Нумизматический словарь. – Львов: издательское объединение «Вища школа», 1979. – 338 с.
2. Фенглер Х., Гироу Г., Унгер В. Словарь нумизмата: Пер. с нем. – М.: Радио и связь, 1982. – 328 с., ил.
3. Памятныя манеты Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь, 1996 – 2006 : буклет-даведнік / [Главное управление эмиссионно-кассовых операций, Управление информации ; составители: М. Демина, В. Сосновский, А. Воробьева ; авторы текстов: Н. Борисенко, А. Дроздов]. – Мінск : Транстэкс, 2008. – 215, [7] с. : каляр. іл.
4. Соколова, Е. О. Стилизация как методическое средство взаимосвязи натурального и декоративного рисования : монография / Е. О. Соколова. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. – 211 с.
5. Банкноты и монеты Национального банка Республики Беларусь. Общие сведения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbrb.by/CoinsBanknotes>. – Дата доступа: 20.03.2019.

Светлана Анейко

**НАРОДНАЯ КУЛЬТУРА БЕЛОРУСОВ В
ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОТОБРАЖЕНИИ
ХУДОЖНИКОВ XX ВЕКА**

В статье рассматривается изображение белорусской народной культуры в изобразительном искусстве Беларуси XX в. Ряд живописцев (С. Каткова, А. Силивончик, В. Стельмашонок, М. Филипович) используют и творчески интерпретируют народные традиции. Применение формальных и колористических средств выразительности народного искусства обогащает инструментарий художников, усиливает декоративность произведений искусства.